

'בד"א כשהאוכל מרובה על הפסולת, אבל פסולת מרובה על האוכל דברי הכל נוטל את האוכל ומניח את הפסולת... לא צריכא דנפיש בטרחה וזוטר בשיעורא'. כתבו כמה ראשונים (וכן פסק הרמ"א שיט"ד) שחילוק זה אמור רק ביום טוב, ומשום שמחת יום טוב התירו למעט בטירחה, אבל בשבת לעולם יש לברור האוכל מתוך הפסולת כי ברירת הפסולת דרך ברירה היא. ואין כן דעת התוס' (בתירוצם השני) והרא"ש (מובא בטור שם).

'אף לא מנעל לבן מפני שצריך אומן'. יש אומרים להקפיד בנעל של חליצה שתהא שחורה ולא לבנה, מפני שלא היה הדרך לנעול מנעל שאינו שחור (עפ"י ספר הישר לר"ת יח [וע' תור"פ וספר המכתם כאן בשם ר"ת]; ים של שלמה יבמות פ"ב ה; רמ"א אה"ע קסט, יח ובהגר"א).

'אלא כלאים למאי חזו, וכי תימא חזו למימך תותיה...'. ואם תאמר, לפי שיטת הראשונים שאין איסור לספות לקטנים דבר האסור מדרבנן, אם כן הלא יכול להציע בגד כלאים תחת הקטן? יש לומר שאעפ"י שמן הדין מותר – אין דרך ישראל קדושים לעשות כן, הלכך אין משלחים [בדומה למה ששנינו שאין משלחים מנעל לבן ופרש"י שאין דרכו לנעלו] (עפ"י פרי יצחק ח"א יב. ע"ש).

כסברא זו משמע בגמרא להלן שמקשה מה טעם אסור לשלוח תפלין והלא אין נאותים מהן ביום טוב, והלא מבואר שם בהמשך (כפרש"י ותוס') שאין איסור להניח ביו"ט ואעפ"כ משום שאין רגילים להניח ביו"ט אין לשלוח. ומתוך הגמרא שמ"מ רגילים להשתמש בהן בחול. הרי שדברים שאין רגילים אף בחול – אין לשלוח.

דף טו

'אלא בקשין, וכי הא דאמר רב הונא בריה דרב יהושע: האי נמטא גמדא דנרש, שריא'. ע' בהרחה ביומא סט.

'סנדל המסומר... משום מעשה שהיה'. נתבאר בשבת ס.

'סנדל המסומר אסור לנעלו ומותר לטלטלו... מדקתני אין משלחין. דאי ס"ד אסור לטלטלו השתא לטלטולי אסור משלחין מבעיא'. פירוש 'מותר לטלטלו' – לצורך גופו ומקומו, כדין כלי שמלאכתו לאיסור. ואם תאמר אם כן פשיטא שאין משלחים שהרי אסור לטלטלו שלא לצורך גופו ומקומו? יש לומר ששליחת דורון לחברו גם כן צורך גופו הוא שחברו שמח ונהנה בדבר (עפ"י רשב"א). וכעין זה הביא בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק כ הערה כח, מהגרשו"א) מרעק"א אודות שליחת פמוטות כסף לחתן בשבת, משום שמחת חתן נחשב צורך גופו [ולכאורה אסור למקבל ליטלו אלא השליח מניחו בעצמו, שהרי פעולת הקבלה עצמה אינה לצורך גופו]. וע"ש עוד אודות נתינת צעצוע העושה קול לתינוק [ומכאן לא שמענו אלא בשמחת יו"ט ושמחת חתן שהיא מצוה, אבל מסתבר לו דל"ש].

'רב ששת שרא להו לרבנן לשדורי תפלין ביומא טבא... כל שנאותין בו בחול משלחין אותו ביום טוב'. ואם תאמר הרי לא הותרה הוצאה אלא לצורך היום, ולו צורך קצת – ומה צורך יש בתפלין ביום טוב? ויש לומר שנחשב צורך קצת במה שהוא שמח לקבלן במתנה לפי שיהנה מהן אחר יום טוב (עפ"י

שיטת חכמי איבר"א ועוד פוסקים, ומובא במשנ"ב תקיז סקי"ב). ועוד אפשר שיש לו צורך בהן כדי ללמוד קשר של תפלין, או כדי שיהיו מזומנים לו בשעת הנחתן (ספר המכתם).

שאלה שנשאלה לכבוד הרבנים שיחיו:

בביצה טו. מבואר שמוותר לשלוח תפלין ביום טוב לחברו מפני שנאותין מהן בחול. ומשמע במשנה דאף שנותנן לחברו במתנה, דומיא דמנות (וכן יש להוכיח לכאן מדברי הרשב"א גבי סנדל המסומר) – והלא אסור ליתן מתנה ביו"ט כמו בשבת, כמש"כ המשנה – ברורה (שו סקל"ב)?

תשובת מורנו הגר"ח קניבסקי שליט"א:

'לצורך שבת ויו"ט מותר כמ"ש במ"ב סי' ש"ו סקל"ג'.

נראה מתוך הדברים שאעפ"י שאינו משתמש בתפלין היום, נחשב כלצורך יום טוב בכך ששולח מתנה לכבוד היום. ואין זה דומה למש"כ המשנ"ב שם שאין נכון לשלוח מתנה לחתן הדורש, כי שם אין זה לכבוד היום אלא לכבוד החתן, משא"כ בנידוננו.

תשובת הג"ר אביגדר נבנצל שליט"א:

'... גם לדידי קשיא לי, ואולי י"ל דודאי מותר להזמין חברו לסעודה ביו"ט, אף דבזה מקנה לו את מה שהוא אוכל (ואף בשבת בה"ג שרי) דבאופן שהעיקר הוא שמחת יו"ט (או ענג שבת) לא גזרו. וא"כ אולי י"ל דהיכא שעצם הנתינה היא השמחה נמי לא גזרו. ואולי אף בשבת בכה"ג במקום שיש עירוב. ובפורים דמוקפין שחל בשבת יש מקפידים לשלח מנות גם בשבת, במקום שיש עירוב'.

'היה בא בדרך ותפלין בראשו ושקעה עליו חמה – מניח ידו עליהם עד שמגיע...'. רש"י פרש מניח ידו עליהן כדי שלא יראו [ויחשדו בו שמניח בשבת, או כדי שלא ילמדו ממנו לעשות כן, להניחן (עב"כ)].

ויש מקשים הלא אמר רב כל דבר שאסרוהו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור. על כן פרשו שלכך מניח ידו, כדי שלא ישכחן בראשו אלא יחלוץ כשמגיע לביתו (עפ"י תור"פ ורשב"א).

מקושת הראשונים נראה שנקטו שגם באופן שמסתיר הדבר שאף בשוק אינו נראה, בכלל איסור 'חדרי חדרים' הוא. ואולם יש סוברים שבאופן זה לא אסרו – ע' במצוין לעיל ט.

עוד יש לישב הקושיא לפי שיטות הראשונים שבחשד לאיסור דרבנן לא אסרו בחדרי חדרים – ע' במובא לעיל ט. והכי נמי חשב דרבנן הוא. ושמא כאן שונה שנראה כולוול באות השבת והרי זה כאיסור תורה.

*

'... ולא מינטרא מחמת גנבי. מהו דתימא רוב לסטים ישראל נינהו...'

'שמעתי ממורי (הבעש"ט) פירוש הכתוב חשבת דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך – והענין כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא – רצונו לומר שלא יהיה בטוב ההוא שום פניה וחטא, זה אי אפשר. וביאר, כי כשיעשה טוב בלי שום דבר רע, מתגרה בו יצר הרע. מה שאין כן כשרואה היצר הרע שיש בו תערובת חלק היצר הרע – מניחו והולך לו ואז גומר הדבר ויעשה לשמה אחר כך.

וזהו שאמרו ישראל גנבים – כי צריך לגנוב דעת יצר הרע בכל דבר מצוה, וזהו שאמר 'חשבת דרכי' – רצה לומר, בכל דבר מצוה או קדושה, בהתחלה חשבת דרכי להנאתי הגשמית, ואחר כך 'ואשיבה רגלי אל עדותיך' – ר"ל רגלי ההרגל שהורגל שלא לשמה או עשיתי לשמה...'

(תולדות יעקב יוסף חקת קסא:)

'... וכמו שאמרו ז"ל על פסוק ויטמנהו בחול – אלו ישראל. היינו דענין ההטמנה וההעלם הוא רק בהם, שמונין ללבנה שפעמים מתכסית והיא באתכסיא ורוזיה כסיין (כמו שאמרו בסוף שבת). וזהו סוד מה שאיתא רוב גנבי ישראל – דמאן דבלבנה אי גניב מצלח, מה שאין כן אומות העולם דמונין לחמה – רוזיה גליין...' (מתוך תקנת השבין ו עמ' 37).

פרק שני

(ע"ב) 'ועושה תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו לשבת'. מכך שלא אמרו 'ועושה תבשיל מערב יום טוב לשבת' משמע שרשאי לאכול התבשיל קודם השבת משגמר לאפות ולבשל, וכמו ששנינו בברייתא להלן (י:). כן דקדק בספר חדושים ובאורים. ולכאורה נראה מזה שאף לכתחילה כשמניח העירוב יכול להתכוין לכך. אולם בספר מנחת שלמה (ח"ב מג,א) נקט מסברא פשוטה שעיקר חשוב הוא בעירוב, שהתבשיל והפת יהיו מיוחדים לשבת בלבד, ולא שתהא כוונתו בשעת הנחתו לאכול ממנו גם ביום טוב (וכן יש ללמוד מדברי הנצי"ב בשו"ת משיב דבר ח"ה יח).

'מנא הני מילי? אמר שמואל זכור את יום השבת לקדשו – זכרהו מאחר שבא להשכיחו. מאי טעמא' – מה זכירה יש בעירוב? אמר רבא: כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב (עפ"י תורי"ד רבנו יהונתן ריטב"א וספר המכתם. ורש"י פירש בענין אחר).

'זכרהו מאחר שבא להשכיחו' – הוא היום – טוב שמחמתו קרובה השבת להשתכח מפני שמרבה בסעודת היום ואינו מניח לשבת (עפ"י רש"י), ומשום שבא לאסור עליך שלא תוכל לבשל בו (עפ"י ר"ן).

ע' בקונטרס 'שביית השבת' (לר"צ הכהן. נדפס עם פרי צדיק ח"א. עמ' 72-73) שלדעת תנא דמכלתא אין זו אסמכתא בעלמא אלא דרשה גמורה.

'אמר רבא: כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב' ועל כן נקרא 'עירובי תבשילין' – שהוא מערב צרכי שבת עם צרכי יום טוב לעשותם יחד (ראב"ד הל' יום טוב ו,ב. וע' בספר פרקי מועדות פרק ב באור מחודש בשיטת הראב"ד).

פירוש נוסף: שמערב גמר התבשיל שעשה ביום טוב, עם תחילת התבשיל שעשה מערב יום טוב, כאילו נעשה הכל מערב יום טוב (תורי"ד; פסקי ריא"ז).

והרמב"ם כתב טעם אחר: 'ולמה נקרא שמו עירוב? שכשם שהעירוב שעושין בחצרות ומבואות מערב שבת – משום הכר, כדי שלא יעלה על דעתם שמותר להוציא מרשות לרשות בשבת, כך זה התבשיל משום הכר וזכרון, כדי שלא ידמו ויחשבו שמותר לאפות ביו"ט מה שאינו נאכל בו ביום – לפיכך נקרא תבשיל זה עירובי תבשילין'.

יש מי שמפרש בדעת הרמב"ם שלפי מה שנקט להלכה כרב אשי אין שייך טעמו של הראב"ד, כי לדבריו ענין העירוב אינו נועד לערב צרכי שבת עם יו"ט אלא כדי שלא יאמרו שמותר להכין מיו"ט ליום אחר, לכך מתחיל לבשל מקודם (עפ"י עלה יונה עמ' קפ).

ואם תאמר, לטעם זה מדוע אם אכלו או שאבד לא יבשל עליו בתחילה, הרי כבר בירר מנה לשבת? יש לומר כיון שאינו נמצא הרי זה כמי שלא הניח. או גם יש לחוש פן יאמר לשנה הבאה: אשתקד לא עשיתי עירוב, ולא יהא זכור שהניח אלא שאכלו (תור"פ). והרשב"א כתב: שגם זו תקנה לשבת, שלא יתירשע בעירוב וישכח סעודת שבת מלברור לה מנה יפה, 'ומוטב שלא יתעדן שבת אחת כדי שיתעדן שבתות הרבה'.

ז' ותנא מיייתי לה מהכא: את אשר תאפו אפו ואת אפשר תבשלו בשלו – מכאן אמר רבי אלעזר:
אין אופין אלא על האפוי ואין מבשלין אלא על המבושל. מכאן סמכו חכמים לערובי תבשילין מן התורה. יש לבאר היכן נרמז בפסוק זה עירובי תבשילין. יש מפרשים מכך שלא נאמר את אשר תחפצו לאפות אפו אלא 'את אשר תאפו' נרמז בזה שאמנם עתידים לאפות, והיינו ביום טוב ערב שבת, ואומר הכתוב שיתחילו לאפות מערב יום טוב [וגם נדרש מתחילת הכתוב שבתון שבת קדש לה' מחר, כלומר שיארע שבתון קודם השבת] (עפ"י תוס' רבנו פרץ; חדושים ובאורים) ומהר"ל מפראג (בספר באר הגולה) פירש: פשט הכתוב 'את אפשר תאפו אפו' הוא, מה שברצונכם לאפות לצורך השבת – אפיהו לגמרי קודם השבת. ומכאן למדו חז"ל שהיתה סברה לומר שאם החל האפיה והבישול קודם השבת מותר לסיימם בשבת, ועל זה באה התורה ומיעטה שאין לעשות כן. ועל סמך זה אמרו חכמים כיון שרצוננו לאסור ביום טוב בישול לצורך השבת [מהטעמים המוזכרים בגמרא], אבל אין רצוננו לאסור לגמרי – משום עונג שבת, הלכך כיון שמצאנו בתורה שהיתה סברה להקל לבשל אם כבר החל מערב שבת, גם אנו מתירים לו לבשל ביום טוב לצורך שבת באופן זה שכבר החל מערב יום טוב, וזהו עירוב תבשילין. (ע' בקובץ עלה יונה עמ' קד, דוגמאות נוספות לסוג אסמכתא זה, הבנוי על סברא היוצאת מן הכתוב).

עוד בכללות ענין העירוב ובמהלך הסוגיא – ע' בשו"ת אבני נזר או"ח שצט; עלה יונה שם עמ' קפ; פרקי מועדות פרק שני; חדושים ובאורים.

רבי אליעזר לטעמיה דאמר שמחת יום טוב רשות. צ"ע בומן הבית שחייב בשלמי שמחה, האם רשאי לעשותו כולו לה'. ואולם בומן הוה יש לומר שיכול לקיים 'שמחת' בכסות נקיה וכד', וכמו שאמרו בפסחים עא.

רבי יהושע אומר: חלקהו, חציו לה' וחציו לכם. זו לשון הרמב"ם ז"ל (יום טוב ו, יט-כא):
 'אף על פי שאכילה ושתייה במועדות בכלל מצות עשה, לא יהיה אוכל ושותה כל היום כולו, אלא כך היא הדת: בבקר משכימין כל העם לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומתפללין וקורין בתורה בענין היום, וחוזרין לבתיהם ואוכלין, והולכין לבתי מדרשות קורין ושונין עד חצי היום, ואחר חצות היום מתפללין תפלת המנחה, וחוזרין לבתיהן לאכול ולשתות שאר היום עד הלילה.
 כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל, לא ימשך ביין ובשחוק וקלות ראש ויאמר שכל מי שיוסיף בזה ירבה במצות שמחה – שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש אינה שמחה אלא הוללות וסכלות, ולא נצטוינו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל, שנאמר תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך שמחה וטוב לבב מרב כל. הא למדת שהעבודה בשמחה, ואי אפשר לעבוד את השם לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שכרות.
 חייבין בית דין להעמיד שוטרים ברגלים, שיהיו מסבבין ומחפשיין בגנות ובפרדסים ועל הנהרות, כדי

שלא יתקבצו לאכול ולשתות שם אנשים ונשים ויבואו לידי עבירה. וכן יזהירו בדבר זה לכל העם, כדי שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם לשמחה, ולא ימשכו ביין – שמא יבואו לידי עבירה'.

כתב מהרש"ל (ים של שלמה כאן ובחולין א,ג): מה שמאריכים החזונים בניגונים, אין זה מחציו לה' וחציו לכם'. ועל כן יש לגעור בחזונים המאריכים יותר מחציו של יום (מובא במגן-אברהם ובמשנה ברורה תקט,א. וכן לענין שבת כתב הרמ"א (רפא,א) שאין להאריך יותר מדאי בזמירות, כדי שיאכלו קודם שעה ששית). והמאירי (תענית פ"ג) כתב בשם הראב"ד שמותר להאריך בשירים ובפיוטים בשבת וביו"ט. וכתב שכן המנהג [ושמא אף רש"ל לא החמיר אלא בהארכת החזונים אבל לא כשהקהל כולו שר בשמחה]. ובראש השנה כשחל בשבת, לדעת רש"ל וש"פ מותר להאריך בתפילות אחר חצות אבל דוקא בפיוטים ובתפילות ולא בניגונים (מג"א תקפד, מובא במשנ"ב שם. ומסתבר דהיינו ניגונים בעלמא שהחזן מאריך והקהל דומם, אבל כשהציבור כולו שר הפיוטים לית לן בה). ובמעשה רב להגר"א נקט שדינו כשאר יום טוב שאין להאריך בבית הכנסת יותר מחצות.

'לוא עלי... ואני פורע'. ראה פירושים ע"ד הדרש, בספר אוהב ישראל בסופו, ומובא (בשינויי לשון) בשפתי צדיקים – בראשית ד"ה וקושיות התוס'; עבודת ישראל אבות א,ה ד"ה ואפשר; אמרי פנחס שער השבת עד – בשם הר"ז קיצים וצ"ל.

'הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר שנאמר אדיר במרום ה' אי נמי אדרא כשמייה... תניא נמי הכי שדה שיש בה אדר אינה נגזלת...' מלבד המשמעות הפשוטה שפרש רש"י, ליטע בשדהו אילן חשוב, נתכוונו רבותינו למשמעות נוספת (כמו שפרש רבנו חננאל): הרוצה שיתקיימו נכסיו יעשה מהם צדקה שהיא חשובה לפני ה' במרום. הצדקה היא רכושו הנצחי של בעל הנכסים, וכמאמר מונבז המלך (ב"ב יא.) 'אני גנזתי למעלה' [ובכך מובנת הבאת הפסוק **אדיר במרום ה'** – שאילו בשביל המובן הפשוט אין צורך בהבאת מקרא זה] (עפ"י 'עיונים בדברי חז"ל ובלשונם' עמ' צו – ע"ש דוגמאות לניבוי רז"ל בעלי משמעות כפולה).

– 'אדר' הוא לשון תקיפות וחזוק, ועיקר החיזוק לאדם הוא כשיבין כי הש"י הוא הנותן כח לעשות חיל ולא יאמר כחי ועצם ידי עשה לי את החיל, ואם ייטע זאת הידיעה בכל קניניו – אזי הם יתקיימו. וזהו פירוש הכתוב **מקלות מים רבים אדירים משברי ים** – אלו הטרדות והיגיעות אשר מתייגע בהן האדם לסגל רכוש וקנין – **אדיר במרום ה'** – אחר כל הטרדות והיגיעות ידע האדם כי לה' הארץ ומלואה והוא הנותן כח לסגל ולרכוש – רק בהכרה זאת יתקיימו קניניו (מי השלוח ח"א לקוטי הש"ס).

'בר"ח אדר אמר (הרה"ק ירחמיאל י"י מאלכסנדר זצ"ל) בשלחנו הטהור: איתא בגמרא הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר שנאמר אדיר במרום ה'. ואמר הוא ז"ל 'נכסים' נקראו כל מה שאדם מכניס לעצמו, ובכלל זה מדות ומעשים. וזהו הרוצה שיתקיימו נכסיו – שיהיו בהם בחינת הוויות, שיהיה רוח המקום נוחה ממעשיו – יטע בהן אדר שנאמר אדיר במרום ה', שישים במחשבתו בשעה שעושה מעשים טובים שהכל מכח הקב"ה, כי ממך הכל ומידך נתנו לך, וכשהוא על דרך זה אינו מחזיק טיבותא לנפשיה כלל, היתפאר הגרון על החוצב בו. והדיעה הזאת באה אליהם בימי מרדכי ואסתר שאז נתגלה נקודה הפנימית שבלב שהיא חלק אלקי ממעל בכל אחד ואחד מ**ישראל**...' (מאורן של ישראל ח"ב עמ' כ).

רמזים וענינים נוספים –

בני יששכר כסלו ד, פג –) קיום הנכסים על ידי החדרת הידיעה המיוחדת לחודש אדר, שהשגחת הש"י מלובשת בטבע, והוא המסבב על עניני נכסיו והצלחתו. והיינו 'אדיר במרום ה' – הגם שהנהגת הטבע משם אלקים, עם כל זאת הוי' הוא האלקים והכל מהשגחת השם המהוה כל ההוויות).
אמרי פינחס לקוטי הש"ס –) שמירת הימים שבסוף חודש אדר מסוגלת להצלחת כל הימים ה'נכסים' בשנה שבסוף החדש, בהם יש אפשרות אחיזה לחיצונים);
מי השלוח ח"ב לקוטי הש"ס סנהדרין קיא –) 'אדיר', השגה מוחשית ומפורשת).

דף טז

באורי אגדה; פרפראות

'חוץ מהוצאת שבתות... שאם הוסיף מוסיפין לו'. לא אמרו מחזירין לו אלא 'מוסיפין', כלומר בנוסף על מה שהוציא לשבת מוסיפים לו אף לימות החול (עפ"י משמרת איתמר ויקהל).

'מאי משמע דהאי חק לישנא דמזוני הוא...'. חק בגימטריא: המזון (גליונות קהלות יעקב).

'אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה לו שכל מעשיו לשם שמים שנאמר ברוך ה' יום יום...'. 'פירוש, לא שהיה מיקל בכבוד שבת יותר משמאי אלא היה בוטח בשם והיה אומר כדאי היא זכות שבת שיכין לו השם פרנסתה, ואל יהיה מקטני אמנה להכין בעבורה מקודם לכן' (תורי"ד). ושמאי, הגם שהיה בוטח בה' באמת, היה מתיירא שמא יגרום החטא (רבנו יהונתן).

בספר אור זרוע (ערב שבת יח, ג והובאו דבריו באחרונים) כתב שבית הלל מודים לבית שמאי שעדיף יותר כפי שהם עשו [וכע"ז בספר חרדים (סוף מצוות התלויות בארץ) שמודה הלל שכל מי שעושה כהנהגת שמאי מקיים מצות 'זכור' אלא שהלל היתה לו מדת הבטחון יותר מכל אדם, והיה מקיים 'זכור' בשאר ענינים]. ויש חולקים (עב"ח רמב).

– כי לגבי צרכי שבת לא חלה קללת בזעת אפיך תאכל לחם, לכך היה בטוח הלל שתודמן לו בהמה נאה לשבת ללא שידאג ויטרח על זאת (עפ"י שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ, יז תשל"ב. ועע"ש י תשל"ג).

'בית שמאי אומרים מחד שביך לשבתך' – כי קדושת השבת נמשכת כפי הכנת הקדושה בכל ימי החול. ובית הלל אומרים: ברוך ה' יום יום' – על ידי שיראה כל יום ביומו להיות כל מעשיו לשם שמים, וברכת ה' חופפת עליו בכל היום, ממילא כפי עבודתו להש"י בימי החול יהא כלי מוכן לקבל קדושת השבת בשבת (עפ"י קדושת השבת ב עמ' 6).

'מתן שכרה לא עבידא לאגלויי'. לא יתכן לגלות מתן שכרה כי הוא קדושת השבת שבפנים הלב, שהוא הוא עצם העולם הבא (הר"י גיקטיליא, מובא במכתב מאליהו ח"ב עמ' 16).

זאי בעית אימא מתן שכרה נמי אודעינהו, נשמה יתירה לא אודעינהו. פירוש, אין חכמי האומות

ג. בית שמאי אומרים: אין משלחים ביום טוב אלא מנות (המוכנות לאכילה). ובית הלל אומרים: משלחים בהמה חיה ועוף בין חיים בין שחוטים.

משלחים יינות שמנים וסלתות וקטניות (בירושלמי ליתא 'קטניות') אבל לא תבואה (שאינה ראויה ביום טוב לטחינה, שהיה לו לטחון מאתמול בלא שתפיג טעמה). ורבי שמעון מתיר בתבואה, שיכול לעשות מהם תבשיל ויכתשם במכתשת קטנה.

ברמב"ם (יו"ט ה,ז), נראה שנקט כתנא קמא. ויש פוסקים כרבי שמעון (ר"נ תלמיד הרמב"ן בשם הגאון).

כשהוא שולח, לא יעשנו בשורה (כן שנה רב יחיאל). ואין שורה פחותה משלשה בני אדם. נסתפק רב אשי: שלשה אנשים ושלשה מינים מהו. תיקו.

נחלקו הדעות כיצד לפסוק בספק זה, לקולא או לחומרא (ע' בר"נ תלמיד הרמב"ן). ולהלכה נקט בשלחן ערוך (תק"ב, ב) להקל. ורש"ל החמיר בשלשה מינים כשהם בשורה ממש, ורק בערבוביית כתב להקל. ודעת הא"ר להקל אף בשורה (מובא בשער הציון אות יא).

משלחים כלים (= בגדים) תפורים ושאינם תפורים [המשמשים לכיסוי], ואפילו של כלאים [ופירשו בקשים שאינם מחממים ומותר לישב עליהם] כשהן לצורך המועד. אבל לא סנדל המסומר ומנעל שאינו תפור (אפילו אחוז בסיכות) שאין להם שימוש ראוי ביום טוב. רבי יהודה אומר: אף לא מנעל לבן – מפני שצריך אומן. בבביתא אסר רבי יוסי בשחור מפני שצריך לצחצחו (- להחליקו), שבמקומו היו הנעלים מחוסרות החלקה מבחוץ, מפני מרטים וקליפות שבנעל. טו).

זה הכלל: כל שנאותים בו ביום טוב משלחים אותו. ומבואר בגמרא (טו). שאפילו דברים שנאותים מהם בחול, משלחים אותם ביו"ט (אלא אם כן אסורים בשימוש ביו"ט, אסרום גם לשלוח, שלא יבואו להתירם בשימוש, כגון סנדל המסומר. רש"י).

דפים יד – טו

ל. מהם השימושים וההנאות המותרים והאסורים בבגד כלאים?

מן התורה אין איסור אלא ללבוש בגד כלאים ולהעלותו על הגוף (לא תלבש; לא יעלה עליך), אבל אסרו חכמים לאדם להציע תחתיו בגד כלאים, שמא תכרך לו נימה על בשרו, ואפילו עשר מצעות זו ע"ג זו וכלאים תחתיהן אסור לישן עליהם (כן מסר ר"ש בן פוי בשם קהלא קדישא דבירושלם). ואולם בגדים קשים (שאינם מחממים. רש"י), מותר (רב הונא בנו של רבי יהושע) לישב עליהם (רש"י). ואפילו ללבשם מותר אם אינם 'שוע טווי ונוז' שאינם אסורים מהתורה אפילו רכים, הלכך לא אסרו חכמים בקשים. תוס' וש"פ. וע' יו"ד שא או"ה תקטז, ג).

מדברי התוס' בכמה מקומות נראה שלבישת כלאים של בגדים קשים אסורה מהתורה [וכן העלאה אסורה (תור"פ) ואפילו אינו נוגע בהם אסור. עתוס' יומא סט]. ויש סוברים שאסורה מדרבנן ויש אומרים שמותרת (ערש"י יומא וחדושי הנצי"ב שם; בית הלוי ח"א ג, ז-ט ב, ד).

אמר רב פפאי: ערדליים (= מין גרב העשויה עור או צמר) אין בהם משום כלאים (שקשים הם). לפהתוס' צריך לומר שאלו אינם עשויים 'שוע טווי ונוז', שאל"כ הלא אסור בלבישה אפילו קשים.

אמר רבא: כיס של מעות, אין בו משום כלאים (ומותר ליתננו בחיקו, לפי שהוא קשה ואינו מחמם. ערש"י). כיס של זרעים – יש בו משום כלאים (שהוא רך ואינו מתקשה ככיס של מעות). רב אשי אמר: אחד זה ואחד זה אין בהם משום כלאים לפי שאין דרך חימום בכך.

שאלות ותשובות לסיכום מסכת ביצה

- א. מסתימת הדברים נראה שאפילו נתכוין לחימום מותר (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ה כ, כד).
- ב. בד שמניחים על המכה ונותנים עליה מלוגמא, אעפ"י שבשרו נוגע בה – אין דרך חימום בכך ומותר (עפ"י רמב"ם כלאים י, יט עפ"י תוספתא. והגר"א (ביו"ד שא סקכ"א) תלה דין זה במחלוקת האמוראים. כאן בכיס של זרעים, והלכה כרב אשי שמוותר).
- וילון, מבואר בגמרא שאסור משום כלאים כשם שהוא מקבל טומאה (ואינו כאחד ממחיצות הבית) מפני שהשמש מתחמם כנגדו.
- ע"ע יומא סט ושבת נד.

דף טו

לא. היה בא בדרך או יושב בבית המדרש ותפלין בראשו וקדש עליו היום, מה יעשה?

- היה בא בדרך ותפלין בראשו ושקעה עליו חמה, או יושב בבית המדרש (שבשדה, שאינו מקום המשתמר) וקדש עליו היום – מניח ידו עליהם עד שמגיע לביתו. ואם יש מקום המשתמר הסמוך לו – חולצן שם.
- א. רש"י מפרש בערב שבת. והתוס' (ועוד פוסקים באו"ח ל, ד) פירשו שאפילו בחול אם שקעה עליו חמה והוא לבוש בהם, התירו לו להגיע עמהם למקום קרוב ולא הצריכוהו לחלצן ולילך בהם כשהוא אוחזם, שמא יישלפו מידו.
- ב. צ"ע ביושב בביהמ"ד האם מפסיק מלימודו או ממשיך ללמוד ומניח ידו עליהן שלא ישכח לחלצן. וכעין שאמרו (בפסחים ו) ביושב בביהמ"ד ונוכר שיש לו חמץ, מבטלו בלבו קודם שייאסר וכשיבוא לביתו ביו"ט יכפה עליו כלי.
- אם אינם בראשו אלא מצאן מונחים על הקרקע, לא התירו להגיתן זוג זוג ולהכניסן כשהוא לבוש בהם אלא אם אינם משומרים מחמת כלבים וכד', אבל משתמרים מכלבים ואין חשש אלא מגנבים, הואיל ורובם ישראל הם אין חוששים לזלזול התפלין הלכך אסור להביאם.
- ע"ע פרטים נוספים בעירובין צה.

פרק שני

- לב. א. באלו אופנים מותר לבשל מיום טוב לשבת?
ב. 'עירובי תבשילין' מה מקורם וענינם?

- א. יום טוב שחל להיות ערב שבת, לא יבשל בתחלה מיום טוב לשבת אבל מבשל ליום טוב ואם הותר הותר לשבת.
- ואם מבשל תבשיל מערב יום טוב (לשם עירוב), סומך עליו לבשל ביום טוב לשבת כל עוד התבשיל הזה קיים (את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו – מכאן אמר רבי אלעזר: אין אופים אלא על האפוי ואין מבשלים אלא על המבושל. מכאן סמכו חכמים לערובי תבשילין מן התורה).
- א. יום ראשון של יו"ט שחל בחמשי בשבת, אין להכין ממנו לשבת, גם אם הניח עירובי תבשילין מערב יו"ט על דעת כן (עפ"י שו"ת הרא"ש ס; שו"ת הריב"ש טז; וכ"מ בירושלמי – מובא בר"ן להלן).
וכן פסק השלחן-ערוך (תקכו, יג). ומסתימת כל הפוסקים משמע שאסור אף בשני ימים של ר"ה, גם לפי הדעות שקדושה אחת הן אף לקולא [ע' לעיל ה]. והטעם י"ל כי היום הראשון דאורייתא והשני דרבנן).
ויש כמה דעות שהתירו לסמוך על העירוב ולהכין מיו"ט ראשון לשבת (ע' בשערי הציון שם אות נח בשם כמה פוסקים. וכן נקט בשו"ת מהר"ם חלאוה כח).

ב. כתבו הפוסקים (עפ"י התוס' בפסחים מו: סמ"ג ומרדכי) שאין לבשל ביום טוב על ידי עירוב אלא דבר הראוי להאכל לבו ביום [שאל"כ אסור מהתורה לבשל לצורך שבת, ואין מועיל העירוב לאיסור תורה]. ואולם בשעת הדחק יש מקום להתיר לבשל ביו"ט סמוך לחשכה, ולסמוך על הפוסקים שמדין תורה צרכי שבת נעשים ביום טוב (עפ"י באור הלכה תקכו, א. וע' מנחת שלמה ח"ב לו מב; ביצחק יקרא כו. ואם נזכר סמוך לחשכה שצריך לבשל, יכול לצאת מידי ספק ע"י שיניח בסיר קודם נתינתו על האש, דבר המתבשל מהר כגון ביצה או כזית אורז וכד' שיוכלו להתבשל קודם שחשכה, שריבוי בשיעורים אינו אסור מהתורה. אור לציון ח"ג כב, ג). וביום טוב שני הסמוך לשבת יש להקל בדבר, ולכתחילה כדאי להזהר בזה גם ביו"ט שני (ע' באה"ל ואור לציון שם).

ב. כאמור, אסרו חכמים לבשל מיום טוב לשבת אלא אם כן יעשה תבשיל אחד (לבית הלל) או שנים (לבית שמאי) מערב יום טוב לצורך השבת, ובוה מותר לו לבשל ולהכין כל צרכי סעודתו מיו"ט לשבת. ענינו של העירוב, פירש רבא: כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב, שמתוך שמערב זוכר את השבת ואינו מכלה הכל ליו"ט אלא בורר מנה לזה ומנה לזה. (והסמיך שמואל על הכתוב זכור את יום השבת לקדשו – זכרוהו מאחר שבא להשכיחו, כלומר מחמת יו"ט הוא מרבה בסעודותיו ואינו מניח לשבת כדי כבודו). רב אשי אמר: לא מפני כבוד שבת תקנהו אלא כדי שיאמרו אין אופים מיו"ט לשבת (אא"כ התחיל קודם יו"ט שאינו אלא כגומר ביו"ט. עפ"י רש"י וסמ"ג ל"ת עה), קל וחומר מיו"ט לחול. [גם לפי הטעם הראשון, הצריכו לערב מערב יום טוב דוקא ולא ביום טוב קודם אכילתו – שמא יפשה וישכח מלהניח עירוב].

א. יש מהראשונים שכתב שבדיעבד, אם הניח עירוב ביום טוב – מה שעשה עשוי (עפ"י הרוקח, כפירוש הבית-יוסף. וע' בשער המלך יו"ט ו, א).

נזכר בין השמשות שלא הכין עירוב; אם לא קיבל עליו קדושת היום עם הציבור – יכול לערב (מג"א וש"א דלא כהט"ז, משנ"ב תקכו סק"ד), ובברכה (עפ"י משנ"ב רסא סק"א; אור לציון ח"ג כב, ח), אבל קבלת היחיד לענין זה אינה אוסרת עליו. ובשעת הדחק אפילו אחר שאמר 'ברכו', כל זמן שלא התפללו הציבור ערבית יכול לערב קודם חשכה. והגר"ז פסק להחמיר אם התפלל מעריב אפילו ביחידות (ע' משנ"ב תקכו שם). ואם אינו יודע אם עתה הוא בין השמשות או כבר חשכה – לא יברך. וגם לענין עצם העירוב צ"ע אם מועילה הנחתו באותה שעה (ע' באור הלכה רסא, א).

ב. כתבו הפוסקים שאין להניח עירוב אלא בערב יום טוב ולא מקודם לכן (ערא"ש; או"ח תקכו, יד). ויש מקלים להניח בליל ערב-יום טוב (ע' שבט הלוי ח"ט קכט, ד). וע"ע או"ח תקכו, יד לענין הסתמכות על העירוב ליום טוב נוסף. ולכתחילה טוב אף לבשל בערב יו"ט את המאכל שעושה בו העירוב (ע"ש בבאה"ל; אור לציון ח"ג כב, א).

א. הר"ן (טו. בדפי הרי"ף) כתב שאין עירוב תבשילין מתיר אלא מלאכות הנעשות לצורך אכילה. ויש מקום לומר שהדלקת נר שבת מותרת ביו"ט אפילו אם אין אוכלים בערב במקום ההדלקה (ע' מנחת שלמה ח"ב מג, ד).

ב. כשמניח העירוב מברך 'על מצות עירוב'. וצריך לפרט שבעירוב זה יהא מותר לבשל ולאפות ולהדליק את הנר ושאר צרכים (עפ"י ראשונים להלן כב.). יש סוברים שאם לא הזכיר עשיית מלאכות כלל אלא סתם ואמר 'בוה יהא מותר לנו לעשות כל צרכנו' – כמי שלא עירב כלל (או"ז; רמ"א תקכו, כ). ויש חולקים. ולכתחילה יש להחמיר כדעה ראשונה (עפ"י משנה ברורה שם).

בישל או הפריש תבשיל לשם עירוב, אפילו שכח מלהתנות עליו ולברך – סומך עליו (עפ"י רש"ל; ט"ז תקכו סק"ז). ובפשטות נראה שאם בישל בשבת מערב יום טוב ולא לשם עירוב, אין סומך עליו לבשל ביו"ט.

ג. מי שלא יצטרך לבשל ולעשות כל מלאכה מיום טוב לשבת, יש אומרים שיכול לערב ואף לברך על העירוב, ויש מי שנסתפק שמא חייב לערב [עכ"פ לטעמו של רבא] כדי שיברור מנה יפה לשבת (עפ"י חדושים ובורים). אך יש פוסקים שבאופן זה לא יברך על העירוב, כי אין העירוב מצוה אלא כשרוצה לעשות מלאכה (כן כתב בספר כף החיים תקכו, קיג. וכן פסק הגרש"ז אויערבך זצ"ל, מובא בשמירת שבת כהלכתה פרק לא ס"ק פב. וכ"כ בפרק מד סעיף יב. ואפילו הוצרך רק להדלקת הנר, מבואר באגרות משה (או"ח ח"ה לו, ט) שאין לברך, וכן מבואר במאמר מרדכי ס"ז. ובשו"ת אור לציון (ח"ג כב, ו) כתב שאם אינו נצרך אלא לחמם התבשילים לפני השבת ולא לבשלם – יניח עירובי תבשילין ולא יברך).

דיני שמחת יום טוב – בפסחים סה.

דפים טו – טז

לג. באיזה הקשרים הובאו המקראות דלהלן בסוגיא?

- א. לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו... כי חדות ה' היא מעוזכם.
- ב. אדיר במרום ה'.
- ג. תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו, כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב.
- ד. ... לדעת כי אני ה' מקדשכם.
- ה. ביני ובין בני ישראל אות הוא לעלם...
- ו. שבת וינפש.

א. לכו אכלו... ושלחו מנות לאין נכון לו... – אמר רב חסדא: למי שלא הניח עירובי תבשילין. יש אומרים: מי שלא היה לו להניח (כגון שאבדה לו אבידה ערב יום טוב ומחזור אחריה כל היום), אבל מי שהיה לו להניח ולא הניח – פושע הוא.

וכן קיימא לן שאין לשלוח מנות ותפנוקים למי שהיה לו להניח ולא הניח, אבל פת אחת וקדירה אחת מותר (עפ"י שו"ת אור זרוע תשמא).

כי חדות ה' היא מעוזכם – אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר ברבי שמעון: אמר להם הקב"ה לישראל, בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי, ואני פורע.

ולא ילוה אלא אם יש לו ממה לפרוע (עפ"י תוס'). ולגרסת הגר"א בדברי התוס', אפילו אין לו נכסים ילוה. והכל לפי הענין (ע' ערוך השלחן ומשנ"ב רמב).

תני רב תחליפא אחי רבנאי חזואה: כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים (ספרים אחרים: ועד ראש השנה) חוץ מהוצאת שבתות והוצאת ימים טובים (וראשי חדשים וחול המועד בכלל. שו"ת מהר"ם מרוטנבורג (ברלין נא) בשם הירושלמי, ועוד. וע' פסידר"כ כה; טווא"ח תיש) והוצאת בניו לתלמוד תורה – שאם פחת פוחתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו. (ויש לו ליוזר מלעשות יציאה מרובה, שלא יוסיפו לו שכר למזונות אלא מה שפסקו לו (רש"י). והכל נלמד מדרשת לוו עלי ואני פורע שבמקרא זה, שחדות ה' היא התורה שנאמר בה פקודי ה' ישרים משמחי לב. תוס').